

Андрій СОВА

ІВАН БОБЕРСЬКИЙ – ПРОВІДНИЙ ДІЯЧ УКРАЇНСЬКОГО СОКІЛЬСЬКОГО РУХУ

Розглянуто діяльність Івана Боберського у товаристві “Сокіл” (з 1909 р. – “Сокіл-Батько”). У 1901 р. Іван Боберський став членом “Сокола”, у цьому ж році – заступником голови, з 1908 по 1918 рр. очолював сокільський рух. Висвітлено його участь у різних структурних підрозділах організації, видавничу й редакторську діяльність, активність у підготовці та згуртуванні викладачів руханки, жертовність у розбудові гімнастично-спортивної інфраструктури, популяризації сокільської ідеї.

Ключові слова: Іван Боберський, “Сокіл-Батько”, Львів, Галичина, українська тіловиховна і спортова традиція.

В українському товаристві “Сокіл” у Галичині гуртувалася і формувалася тогочасна національна еліта. Відомо, що у різні роки членами сокільської організації були: редактор газети “Діло” Іван Белей, композитор Ярослав Вінцковський (Ярославенко), доктор Осип Коциловський, історик Іван Крип’якевич, поет Богдан Лепкий; сини Івана Франка – Андрій, Петро й Тарас, археолог Ярослав Пастернак, доктор Микола Шухевич, організатор та керівник січового руху Кирило Трильовський, один із засновників організації “Пласт” Олександр Тисовський¹ та ін.

За відносно невеликий проміжок часу в сокільських товариствах отримали духовний гарт і фізичний вишкіл тисячі українських хлопців та дівчат. Серед них було чимало майбутніх вояків легіону Українських січових стрільців, Української галицької армії, діячів Західноукраїнської Народної Республіки, членів Української військової організації, провідників Організації українських націоналістів та Української повстанської армії. Провідник ОУН Євген Коновалець², командир

¹ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДАІЛ України). – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 154. – Арк. 1–55; *Нагірний В.* З моїх споминів / В. Нагірний // Нагірні, Леви: історія родини. Статті, спогади, наукові розвідки, архівні матеріали / [авт. тексту, упоряд. Х. Лев, В. Лев, Н. Філевич]. – Львів, 2000. – С. 89; *Вацеба О.* Сокільський рух в Галичині наприкінці XIX – початку XX ст. (ідейні та організаційні аспекти) / О. Вацеба // “Сокіл-Батько”: спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / [упоряд. А. Благітка]. – Львів: Основа, 1996. – С. 19–22; Рік Івана Боберського у Львівській області. З нагоди 140-річчя від дня народження Батька українського тіловиховання. Листівка / [авт.: Я. Тимчак, А. Сова]. – Львів: ЛДУФК, 2013. – Вип. 9. – 2 с.; Іван Боберський – Батько українського тіловиховання. Листівка / [авт.: Я. Тимчак, А. Сова]. – Львів: ЛДУФК, 2013. – Вип. 10. – 2 с.

² ЦДАІЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 337. – Арк. 3–4, 8, 10, 12, 13; ЦДАІЛ України. – Ф. 348. – Оп. 1. – Спр. 2618. – Арк. 1–4; *Сова А.* Листування Євгена Коновальця зі старшиною товариства “Сокіл-Батько” у Львові / А. Сова // Український визвольний рух. – Львів: Вид-во “Мс”, 2006. – 36. 8. – С. 5–10.

УПА-Північ Дмитро Клячківський³, генерали УПА Олекса Гасин⁴ і Дмитро Грицай⁵ та багато інших були членами сокільських осередків.

Одним із харизматичних членів сокільського руху був Іван Боберський – основоположник української тіловиховної і спортової традиції: організатор, фундатор, теоретик і практик; один із перших у Галичині професійних фахівців із фізичного виховання і спорту; педагог, громадський, військовий та політичний діяч. Його внесок у розбудову українського сокілства ще не став предметом окремого дослідження. У статті висвітлено діяльність Івана Боберського у товаристві “Сокіл” (з 1909 р. – “Сокіл-Батько”) з 1901 по 1918 рр. (у 1901 р. Іван Боберський став членом “Сокола”, з 1908 по 1918 рр.⁶ – голова організації).

Першою руханковою організацією українців, що виникла в кінці XIX ст. у Галичині, стало товариство “Сокіл”. До сокільського руху, який доволі стрімко поширювався серед слов’янських народів Австро-Угорщини (чехів, словаків, сербів, хорватів, поляків), долучилися й українці. Спонукали до активізації українців-соколів національні сокільські організації європейських народів, передусім поляків, що діяли у Львові та Галичині, а також приїзд до Львова 1892 р. (з нагоди 25-річчя польського сокілства) чеських соколів⁷.

Відомо, що перші українські пожежні товариства з назвою “Сокіл” з’являються в селах Галичини (с. Рудно біля Львова, с. Денисів біля Тернополя, с. Купчинці та с. Настасів Тернопільського повіту, с. Гарбузів Золочівського повіту, с. Чехи Бродівського повіту та інших населених пунктах⁸) у 80-х – на початку 90-х років

³ *Марчук І.* Командир УПА-Північ Дмитро Клячківський – “Клим Савур” / І. Марчук. – Рівне: видавець Олег Зень, 2009. – 168 с.

⁴ *Дем’ян Г.* Генерал УПА Олекса Гасин – “Лицар” / Г. Дем’ян. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2003. – 648 с.

⁵ ЦДІАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 287. – Арк. 6–7; ЦДІАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 616. – Арк. 88; *Сова А.* Повідомлення про загибель шефа Головного Військового Штабу УПА Дмитра Грицай / А. Сова // Цитаделя: Львівський мілітарний журнал. – Рік 2010. – Ч. 2(4). – С. 71–75; *Його ж.* Документи ЦДІА України у Львові про участь Дмитра Грицай в українському товаристві “Сокіл” / А. Сова // Цитаделя: Львівський мілітарний альманах. – Рік 2011. – Ч. 2(6). – С. 55–60.

⁶ У багатьох наукових розвідках помилково вказано, що Іван Боберський був головою “Сокола-Батька” з 1908 по 1914 рр.

⁷ *Боберський І.* Українське сокілство 1894–1939 / І. Боберський. – Львів: Видавець Сокіл-Батько, 1939. – С. 5–7. (“Сокільська бібліотека”, ч. 7).

⁸ *Нагірний В.* Працюймо, а Богъ намъ поможе! / В. Нагірний // Батьківщина. Газета політична и наукова, посвячена переважно справамъ народу. – Львів, 1886. – 17(7) марця. – С. 62–63; 2 цвѣтня (21 марця). – С. 75–76; 30 (18 цвѣтня). – С. 101–102; 28 (16) мая. – С. 122–123; 3 серпня (22 липня). – С. 182–183; 1887. – 14 (2) цвѣтня. – С. 86–88; 13 (1) мая. – С. 115; 20 (8) мая. – С. 120; 5 серпня (24 липня). – С. 186; 26 (14) серпня. – С. 201–202; 1888. – 15 (13) мая. – С. 132–133; 5 липня (23 червня). – С. 171; 14 (26) жовтня. – С. 267; 1889. – 18 (30) серпня. – С. 411; 16 (28) вересня. – С. 458, 460; 1890. – 11 (23) мая. – С. 272; 22 червня (4 липня). – С. 342; 12 (24) жовтня. – С. 523–524; 24 жовтня (5 листопада). – С. 548; 1891. – 25 січня (6 лютого). – С. 28; 17 (29) мая. – С. 123; 14 (26) червня. – С. 147; 26 липня (7 серпня). – С. 184; 13 (25) вересня. – С. 123; 29 листопада (11 грудня). – С. 291–292; *Боберський І.* Сокілський рух в австрійській Україні (Про роботу “Сокола-Батька”) / І. Боберський // Памяткова книжка Союза Визволення України і календарь на 1917 рік з 103 ілюстраціями. – Відень: Накладом Союза Визволення України, 1917. – С. 217; *Його ж.* Сокілський рух в австрійській Україні (Про роботу “Сокола-Батька”) / І. Боберський // З Великого Часу. Український альманах з 98 ілюстраціями. – Київ;

XIX ст., пов'язані вони з діяльністю знаного українського громадського діяча, інженера-архітектора, що спроектував і побудував у краї понад двісті церков – Василя Нагірного⁹. Достеменно відомо, що один із перших сокільських осередків на Львівщині заснував саме Василь Нагірний у с. Рудно біля Львова, де він мешкав, одружився він із Марією Дуткевич, дочкою місцевого пароха о. Євгена¹⁰.

Василь Нагірний про початки сокільського руху писав: “Наочно пересвідчився я в Швейцарії, яким добродійством для країни є добра організація пожарних товариств, почав я в 1886 р. писати про це статті в “Батьківщині” та заохочував нашу сільську молодь до заснування таких товариств. Зладив я та оголосив друком відповідний статут і невеличку інформацію, як братися до їх заснування. Я заснував таке товариство “Огневої сторожі” в громаді Рудно коло Львова. Намісництво прийняло цей статут до затверджуючої відомости, і на цьому статуті заснувалося кілька таких товариств у нашому краю. Д-р Альфред Збурський, директор Краєвого Банку і начальник львівської “Стражи охотничей”, попросив мене, щоб я дозволив йому перекласти цей статут на польську мову, на що я згодився. І сталося таке, що намісництво прийняло статут переложений на польську мову, а руський, уже раз, як вище згадано, прийнятий, систематично відкидало. Внаслідок цього припинилася організація огневих сторожей по наших селах. За моїм заходом уряджено в духовній семінарії виклади про організацію огневих сторожей і спосіб гашення пожарів, бо йшло мені про те, щоб придбати для сіл відповідних до цієї цілі інструкторів. З цього не було користи, бо питомці духовної семінарії неохотно віднесли до цієї справи. Щоб посунути вперед справу придбання для наших сіл і містечок відповідних інструкторів, вніс я меморіал до Краєвої Ради Шкільної, в якому запропонував, щоби зреформувати науку руханки в учительських семінаріях в той спосіб, щоб бодай на останньому році вчили питомців організації й ведення товариств пожарних сторожей і способу гашення пожарів. У відповідь на цей меморіал одержав я з уряду виміру належитостей наказ заплати “Stempelstraffe”, бо мій меморіал не був остемпльований. Меморіал кинули до коша. В справі організації пожарних сторожей в рік пізніше скликав був Виділ Краєвий анкету, на яку й мене запрошено. На засіданні цієї анкети підніс я також справу придбання інструкторів дорогою реформи навчання руханки в учительських семінаріях. Мій внесок одержав односторонню ухвалу членів анкети. Також на зібранні відпоручників польських охотничих пожарних сторожей, яке відбулося в Перемишлі, піднесено й порішено мою пропозицію на анкеті в Виділі Краєвій. Краєва Рада Шкільна кинула це все до коша, мабуть, тому, щоб не причинитися до організації нашої сільської молоді, що для польської справи не було б в інтересі. Однаково ж хіба те було для мене сатисфакцією, що кілька літ пізніше міністерство поручило Краєвій Шкільній Раді застановитися над справою відносно мого пропозиції, розуміється, не згадуючи про мої внески, але само від себе прийшло з таким розпорядком. І

Львів; Відень, 1921. – С. 217; *Нагірний В. З моїх споминів* / В. Нагірний. – Львів, 1935. – 70 с.; ЦДАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Стр. 12. – Арк. 1; Стр. 20. – Арк. 3.

⁹ Нагірні, Леви: історія родини. Статті, спогади, наукові розвідки, архівні матеріали / [авт. тексту, упоряд. Х. Лев, В. Лев, Н. Філевич]. – Львів, 2000. – С. 57–131; 100 церков Нагірних / [автори та упоряд.: Х. Лев, В. Слободян, Н. Філевич]. – Львів, 2013. – Ч. 1: Церкви Василя Нагірного. – 132 с.

¹⁰ Нагірні, Леви: історія родини... – С. 115–116.

це теж пішло до коша. Щоб дати нагоду охочим привчитися організації й ведення пожежних сторожей, удався я до президента львівського магістрату з проханням, щоб дозволив та зарядив курс цього предмету при огневій сторожі. Магістрат згодився на пропозицію та дозволив урядити курс пожежництва з безплатним уживанням потрібного до навчання оруддя і льокалю, з заввагою, що інструктор жадає 1000 зр. за ведення курсу. Для придбання цеї на ті часи високої в нас квоти віднісся я з проханням за жертвами до товариства взаїмних обезпечень у Кракові, до “Славії” та до “Aziend’u” – ц. зн. до товариств, що нас інтересують. На це моє предложення не вплинув ані один сотик.

Мабуть, ця обставина, що я займався, як вище згадано, справою пожежних сторожей, була причиною, що при керуванні “Сокола” у Львові, вибрано мене в грудні 1893 р. першим головою цього товариства. Гадку заснування руського “Сокола” піддав Володимир Лаврівський, комісар староства, а син звісного діяча з шісдесятих років [Юліана] Лаврівського. Сталося це після поїздки Русинів, а зглядно “Бояна” на виставу до Праги, де чеські соколи дуже заїмпонували нашим рутенцям. Перше загальне зібрання цього товариства на статуті, potwierdженім міністерством внутрішніх справ, рішенням з дня 26.VII.1893 (бо намісництво робило заснуванню труднощі) відбулося дня 11 лютого 1894 р. Було це в часі пробної консолідації партій народовецької та русофільської, і з огляду на це члени обнятих партій взяли участь в заснуванні й веденні “Сокола”. Тут між іншими належажи ось такі представники партій: Д-р Савчак, д-р Кость Левицький, д-р Микола Шухевич, редактор “Діла” [Іван] Белей, ред[актор] “Галичанина” [Осип] Марков, Фед. Мончаловський та другі. Все йшло згідливо – відбувалися вправи, наради старшини, комерси, свячене і т. п.”¹¹.

Установчі загальні збори гімнастичного товариства “Сокіл” відбулися 11 лютого 1894 р. у Львові¹². На цьому зібранні сформульовано основні напрями діяльності, розроблено план роботи та обрано керівництво (голова – Василь Нагірний, секретар – Володимир Лаврівський) сокільської організації¹³.

Метою організації, як зазначено в пунктах статуту (затверджений 26 липня 1893 р. міністерством внутрішніх справ у Відні та 3 серпня 1893 р. Галицьким

¹¹ *Нагірний В.* З моїх споминів / В. Нагірний // Нагірні, Леви: історія родини... – С. 88–89.

¹² Статут товариства “Сокіл” затверджений міністерством внутрішніх справ у Відні 26 липня 1893 р. і Галицьким намісництвом 3 серпня 1893 р. Див.: ЦДІАЛ України. – Ф. 146. – Оп. 25. – Спр. 510. – Арк. 4–12 зв.; ЦДІАЛ України. – Ф. 146. – Оп. 25. – Спр. 642. – Арк. 3–25 зв.; ЦДІАЛ України. – Ф. 146. – Оп. 25. – Спр. 644. – Арк. 3–19; ЦДІАЛ України. – Ф. 146. – Оп. 25. – Спр. 724. – Арк. 3–27 зв.; ЦДІАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 3; Перше руске товариство гімнастичне “Сокіль” у Львові // Календарь Сокіль на рік 1895 / [зладивь Володимирь Лаврівський]. – Львів: Накладомь автора, 1894. – С. 3–8; Статут філії львівського Товариства гімнастичного “Сокіль”. – Львів, 1901. – С. 1; Статут пожежної філії львівського товариства гімнастичного “Сокіль”. – Львів, 1909. – С. 1; *Омельчук А.* Трийцять пять літ / А. Омельчук // Сокільські Вісти. Орган Українського Сокільства (Львів). – 1929. – Вересень. – Ч. 9. – С. 2–4; *Гайдучок С.* Деякі цифри про сокільську організацію за 35 літ / С. Гайдучок // Там само. – С. 7–10; 45-ліття Українського Сокільства // Сокільський календарець 1939 / [уложив Е. Жарський]. – Львів: Сокіл-Батько, 1938. – С. 29–31; *Боберський І.* Українське сокільство (1894–1939). – 16 с.; Устав гімнастичного товариства “Сокіл” у Львові рр. 1892–1929 // “Сокіл-Батько”: спортивно-руханкове товариство у Львові. Альманах 1894–1994 / [упоряд. А. Благітка]. – Львів: Основа, 1996. – С. 9–10.

¹³ ЦДІАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 38. – Арк. 1–2.

намісництвом), було “виобразувати членів в гімнастиці через спільні справи, спільні прогульки і відчити. В товаристві уряджуються також вправи сторожи пожежної, стріляння до ціли, їзди на кони і на скороходах (вельоципедах), плавання, веслованя, фехтованя, співу і музики. До оживлення духа товариського служать відчити і розправи о річах гімнастичних, як також товариські забави, гімнастичні продукції на боевищах і аматорські передстваленя. Товариство засновує філії в Галичині і на Буковині”¹⁴.

Навчаючись тоді у Львівському університеті, студент Іван Боберський від перших днів став учасником та очевидцем перших заходів і подій у становленні українського гімнастичного товариства “Сокіл” у Львові. У виданій 1939 р. брошури “Українське сокільство” він згадував: “Дня 17-го липня 1892. р. зайшов я до великої салі “Народнього Дому” з великими зеркалами. Скінчив я був тоді перший рік фільософічного виділу. Надворі було гарячо, а у великій салі приємний холод. Назбиралось яких тридцять людей, що втікли перед спекою, самі молоді. Гарно одягнений Володимир Кулачковський, плечистий, з веселим, румяним лицем, незвичайно милий у поведінці, говорив до нас, чи не відчуваємо, що нам чогось бракує. Думаю собі: «Тяжко вибрати, чого бракує, бо маємо багато недостатків. Ратуш не наш, сойм не наш, вирібні заліза не маємо, мені придався б новий капелюх. Коли питає, нехай собі сам відповість. Чи маємо в гарячий день пріти над загадками?» Кулачковський говорив дальше: «Світлі Збори! Наші письменники закликають нас до праці, а Шевченко кличе: “Ставайте, кайдани порвіте!” Однак кайдани залізні і не легко їх пірвати. Нічого з цього не буде. Будемо сидіти, закуті в кайданах, і не станемо навіть з місця. Нам треба залізної сили і тому мусимо набрати такої сили, а тоді пірвемо кайдани. Бракує нам товариства, що вчить розвивати силу кожного українця зокрема! Лучити українців разом, щоб була велика непереможна українська сила. Таке товариство маємо оснувати, а воно може назватись “Лев”, бо в нашім гербі маємо льва, що спинається на скалу, щоб вийшов наверх. Але можемо теж назвати товариство “Січ” або “Сокіл” [...] Хтось з присутніх, не пригадую собі вже, хто, говорив, що треба вибрати назву “Січ»». На це підноситься Володимир Охримович, правник, що пізніше став адвокатом і що його в 1914. р. вивезли москалі на Сибір, нині вже небіжчик, і просить слова. Низького росту, широкоплечий, з розхрістаним волоссям, темнавим лицем, хитався з лівого боку на правий, усміхався глумливо і сказав: «Нам треба йти за поступом і дати підвалини до порядку та правильної праці. Не можемо лишатись усе “Січчю” XVII-го століття. Давна “Січ” може бути для нас заохотою, але не зразком. Мимохіть переймемо помилки старих часів. Візьмім нову, поступову назву і даймо щось нове й краще». Інші були також за назвою «Сокіл», щоб була лучність із чехами. Кулачковський боронив назви «Лев». Однак наше вухо не могло вибрати цієї назви. Остап Макарушка зробив увагу: «Це буде дивно звучати, коли скажемо: ось ідуть вулицею льви». [...] Збори прийняли назву «Сокіл». Минув потім ще цілий один рік. Ще пять місяців. Ще 25 днів, щоб приготовити устав і дістати дозвіл уряду. Працював над тим усім Володимир Лаврівський, який переклав устав чеського сокільства на українську мову. Австрійсько-польська влада робила труднощі. В холодний, зимовий день 11-го лютого 1894 р. відбулися Перші Загальні Збори членів Товариства «Сокіл» у Львові в домівці «Бесіди», що містилася тоді при

¹⁴ Там само. – Спр. 1. – Арк. 3, 7.

вул. Вірменській ч. 2, в каменіці напроти «Народного Дому». На цих Зборах не мав я нагоди бути. Члени вибрали першу Старшину. Головою вибрали інженера Василя Нагірного (1894–1900). Товариством зацікавилися міста й села, однак робота йшла спочатку поволі. Не було досвіду»¹⁵.

Коли українські соколи робили свої перші кроки у Львові та в Галичині, Іван Боберський навчався у Львівському університеті. Він не мав змоги займатися активно ще й громадською діяльністю. Після завершення студій в університеті м. Грац, та першого річного досвіду учительської праці в цісарсько-королівській Дрогобицькій гімназії Іван Боберський у серпні 1901 р. переїжджає до Львова. Тут він влаштовується на роботу в руську (українську) цісарсько-королівську Академічну гімназію у Львові (це засвідчено розпорядженням міністерства віровизнань і освіти Австро-Угорщини від 25 червня 1901 р.)¹⁶, яка містилася у Народному домі на вулиці Театральній. Академічна гімназія – один із найбільш шанованих українцями елітних навчальних закладів, найдавніша освітня установа на українських землях з викладанням рідною мовою. У 1901–1918 рр., з перервами у роки Першої світової війни, Іван Боберський – учитель, а з 1905 р. і професор Академічної гімназії¹⁷. Захоплений ідеями національних гімнастичних систем, розуміючи потребу й користь цього руху для українців, Іван Боберський вступає до львівського “Сокола” 3 жовтня 1901 р. під час засідання старшини гімнастичного товариства¹⁸.

Іван Боберський приходять у сокільське товариство в складний для молоді організації час. Деякі члени, що мали москвофільську орієнтацію, покинули лави товариства (зокрема і Володимир Лаврівський)¹⁹. Формується нова команда на чолі з Альфредом Будзиновським, до складу якої відразу потрапляє й Іван Боберський. 17 листопада 1901 р. загальні збори товариства обирають Альфреда Будзиновського головою “Сокола” у Львові (очолював організацію з 17 листопада 1901 р. до 26 серпня 1908 р.²⁰), а Іван Боберський став його другим заступником²¹. Молода команда починає діяти, зважаючи також на діяльність українського пожежно-руханкового товариства “Січ” (перше таке товариство засноване 1900 р.

¹⁵ *Боберський І.* Українське сокільство 1894–1939. – С. 5–7.

¹⁶ Sprawozdanie dyrekcji c. k. wyższego gimnazjum w Drohobyczu za rok szkolny 1902. – Drohobycz: Nakładem funduszu szkolnego, 1902. – S. 32; Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1901/1902. – Львів: Накладом наукового фонду, 1902. – С. 27.

¹⁷ Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1901/1902. – Львів: Накладом наукового фонду, 1902. – С. 3, 27; Spis nauczycieli szkół średnich w Galicyi oraz polskiego gimnazjum w Cieszynie na podstawie nadesłanych tabel konskrypcyjnych / ułożył Henryk Kopia. – Lwów: Nakładem towarzystwa nauczycieli szkół wyższych, 1909. – S. 49; Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1917/1918. – Львів: Накладом наукового фонду, 1918. – С. 5.

¹⁸ ЦДІАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 38. – Арк. 143–144 зв.; Спр. 154. – Арк. 2 зв.

¹⁹ *Боберський І.* Сокільський рух в австрійській Україні (Про роботу “Сокола-Батька”) / І. Боберський // 3 Великого Часу. Український альманах з 98 ілюстраціями. – Київ; Львів; Відень, 1921. – С. 218.

²⁰ ЦДІАЛ України. – Ф. 366. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 81.

²¹ ЦДІАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 38. – Арк. 163 зв.; [*Боберський І.*] Двадцять літ “Сокола-Батька” / [І. Боберський] // Календар “Вістий з Запорожа” на 1914 рік. – Львів: Наклад редакції “Вістий з Запорожа”, 1913. – С. 200.

у с. Завалля на Снятинщині), що бурхливо розвивалося в різних повітах Галичини під керівництвом доктора Кирила Трильовського²².

На початку ХХ ст. руханкові сокільські гнізда (осередки) виникають у багатьох містах та селах Галичини: Станіславів (тепер Івано-Франківськ; травень 1902 р.), Перемишль (липень 1902 р.), Коломия (серпень 1902 р.), Самбір (січень 1903 р.), Будзанів (липень 1903 р.), Чортків (вересень 1903 р.), Тернопіль (грудень 1903 р.), Винники жовківські (січень 1904 р.), Кам'янка Струмилова (тепер Кам'янка-Бузька; березень 1904 р.), Бучач (березень 1904 р.), Кути (травень 1904 р.), Яворів (червень 1904 р.), Комарно (червень 1904 р.), Бережани (грудень 1904 р.), Золочів (вересень 1905 р.), Стрий (січень 1906 р.), Калуш (березень 1906 р.), Терехів (березень 1906 р.), Ходорів (червень 1906 р.), Городенка (липень 1906 р.), Чернівці (1907 р.), Сокаль (серпень 1908 р.), Клепарів (грудень 1909 р.), Долина (серпень 1910 р.) тощо. Окрім руханкових, організували і пожежні сокільські осередки. У Галичині в 1902 р. їх зареєстровано 5, у 1903 р. – 64, у 1904 р. – 100, у 1905 р. – 73, у 1906 р. – 76, у 1907 р. – 54, у 1908 р. – 28, у 1909 р. – 65, у 1910 р. – 136, у 1911 р. – 59 тощо²³.

За активної участі Івана Боберського відбулася низка знакових подій і заходів у сокільському товаристві: зокрема брати Альфред і Леонард Будзинівські та Іван Боберський 6 квітня 1902 р. у приміщенні польського “Сокола” на вул. Зіморевича (тепер вул. Дудаєва, де розміщений навчальний корпус Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського) організували перший музично-руханковий вечір українського товариства “Сокіл” у Львові²⁴ та руханковий вечір у Львівській філармонії 5 квітня 1903 р.; обговорено і затверджено старшиною “Сокола” новий сокільський однострій 12 жовтня 1905 р. (кавовий колір замінено на сірий, зі зміною багатьох елементів); організовано першу нараду для пожежних (пожежних) відпоручників (представників) Львівського округу 11 лютого 1906 р.; відкрито нову “рухівню” (гімнастичний зал) українського “Сокола” у Львові 5 листопада 1906 р.; видано перший друкований звіт про діяльність товариства “Сокіл” у Львові за 1906 р. (з цього часу звіти “Сокола” друкували у пресі та окремими брошурами регулярно)²⁵ тощо. Однією з найважливіших у цьому переліку справ було відкриття “рухівні” українського гімнастичного товариства

²² Сова А. Кирило Трильовський: життя, присвячене Україні (з нагоди 150-ліття від дня народження) / А. Сова // Пластовий шлях. Журнал пластової думки та інформації. – Львів, 2014. – Ч. 1(177). – С. 52–53; *Його ж.* Сфрагістичні пам'ятки січового руху в Галичині першої третини ХХ століття / А. Сова. – Львів: ЛДУФК, 2014. – 72 с. – (Серія 1. Дослідження. Вип. 1).

²³ ЦДІАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 1; “Сокіл-Батько” // Вісти з Запорожа (Львів). – 1911. – Серпень. – Ч. 60. – С. 3–4; *Трофим'як Б.* Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини (друга пол. ХІХ ст. – перша пол. ХХ ст.) / Б. Трофим'як. – Тернопіль, 2001. – С. 104, 237.

²⁴ Сокіл гімнастичне тов. у Львові // Свобода. Політичне, просвітне і господарське письмо для народу (Львів). – 1902. – 21 марця (3 цвітня). – С. 3; [*Боберський І.*]. Двадцять літ “Сокола-Батька”. – С. 200.

²⁵ ЦДІАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 25. – Арк. 20–36 зв.; Сокіл гімнастичне тов. у Львові // Свобода. Політичне, просвітне і господарське письмо для народу (Львів). – 1902. – 21 марця (3 цвітня). – С. 3; 3'їзд відпоручників пожежних “Соколів” // Свобода. – 1906. – 23 марця. – С. 13; Цікаве справозданє // Свобода. Політична, просвітна і господарська часопись (Львів). – 1907. – 22 серпня. – С. 8; [*Боберський І.*]. Двадцять літ “Сокола-Батька”. – С. 201.

“Сокіл” у Львові. Кошти на облаштування “рухівні” з великими труднощами почали збирати ще задовго до її відкриття²⁶.

Вихованець Івана Боберського Степан Гайдучок у спогадах зазначає: “Від 1900 до 1901 р. проводить др. В[асиль] Гукевич, лікар, а від 1901 до 1908 р. А[льфред] Будзиновський. В тому часі вступає в члени товариства більший гурт меткого студентства, між якими визначався Я[рослав] Вінцковський, що уложив “Соکیلський марш” (як слова, так і мельодію) і С[ень] Горук меткий організатор. А[льфред] Будзиновський дав почин до плекання пожежних вправ та мандрівництва і за його головування стали закладатися пожежні й руханкові філії “Сокола” по цілому краю. Якраз тоді появився у Львові і вступає в члени “Сокола” проф. Іван Боберський, вихований в Західній Європі. Він ставить справу фізичного виховання в товаристві на високий рівень. Вишколює в учительському кружку перших учителів руханки з державними іспитами, вишколює соکیلських провідників. Вміє і байдужих притягнути до роботи. Пише перші складанки вправ на соکیلські виступи, перші підручники, якими користувалися народні учителі при веденню вправ в народних школах. За взором Львова, що відбув свій прилюдний виступ в р. 1902, устроїли такі виступи “Сокіл” в Стрию, Тернополі і [інших містах. – А. С.], а се в великій мірі причинилося до поширення соکیلської ідеї серед громадянства. Вже в 1906. р. відбувся перший Окружний здвиг соколів у Стрию, а відтак в інших містах, які будять в народі організаційний змисл, підпорядкування, карність, національну свідомість і національну самопошану. В р. 1908 по рік 1919 [насправді до 1918 р. – А. С.] перебирає головство в “Соколі-Батьку” проф. Іван Боберський і проводить [на цій посаді свою діяльність – А. С.] блискуче. Тоді, коли соکیلський театр відіграє у Львові велику освідомлюючу ролю серед напівпропавшої нашої бідноти, коли К[лим] Гутковський організує наших наколесників в осібний кружок, а С[ень] Горук з низкою соколів і добровольців переводить організацію в цілому краю, [...] тоді проф. І[ван] Боберський з гуртом відданих соکیلській ідеї так старших соколів, як і молодших, що начислює біля 30 люда, підготовляє і Перший соکیلський здвиг у Львові. І сам Львів організується в кілька окремих товариств, як “Сокіл III”, що числив біля 600 членів, “Сокіл” на Клепарові і на Жовківським [передмісті. – А. С.]²⁷.

Заняття гімнастикою (руханкою) на початку ХХ ст. не були обов’язковими і проводили їх у позаурочний час, тому не в усіх навчальних закладах педагогі, випускники учительських семінарій, що працювали в українських школах, гімназіях, мали уявлення про такі форми роботи з учнівською молоддю. Цю прогалину у набутті спеціальних знань та навичок намагався подолати учительський кружок руханки при українському “Соколі”, заснований в червні 1901 р. братами Альфредом та Леонардом Будзиновськими²⁸. Спочатку в кружку (гуртку) займалося п’ять осіб²⁹.

²⁶ Старшина Тов. гімн. “Сокіл” у Львові. Гаразд! // Свобода. – 1904. – 21 червня (7 липня). – С. 2–3; Відозва // Свобода. – 1904. – 15 (28 вересня). – С. 3; Старшина Товар. гімн. “Сокіл” у Львові. Родимці! // Свобода. – 1904. – 21 жовтня (3 листопада). – С. 4.

²⁷ ЦДАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 1.

²⁸ [Боберський І.]. Двацять літ “Сокола-Батька”. – С. 200.

²⁹ Яців Н. Причинки до історії українського сокілства / Н. Яців // Соکیلські Вісти. Орган українського сокілства (Львів). – 1928. – Лютий. – С. 4.

“Руханковий курс” для соколів і учителів, організований учительським кружком, відбувався на базі осередку українського “Сокола” у Львові. Не випадково, з листопада 1906 р. заняття відбувалися на вулиці Руській, 20, де з часів середньовіччя мали право оселятися русини-українці. Тут було головне і до 1906 р. (у новій будівлі Академічної гімназії у Львові був передбачений зал для гімнастичних вправ)³⁰ єдине приміщення для занять гімнастикою – “домівка” і “рухівня” українського товариства “Сокіл”.

Будинок належав українському кооперативному товариству “Дністер”³¹, яке піклувалося й надавало прихисток багатьом українським громадським організаціям, зокрема й українському “Соколу”. Вже під час будівництва будівлі фірма Івана Левинського врахувала в проєкті потребу “Сокола” у гімнастичному залі. “Дністер” надавав йому свої окремі приміщення першого поверху на пільгових умовах. Цікаво, що для фінансової підтримки організації було відкрито 1 вересня 1903 р. склеп (магазин) “Сокільський Базар”³². Домівка і рухівня “Сокола”, а з 1909 р. “Сокола-Батька” на вулиці Руській, де започатковано гімнастичну діяльність українського сокільства, де працювали провідні діячі українського гімнастичного руху (Альфред Будзиновський, Іван Боберський, його вихованці Степан Гайдучок, брати Петро і Тарас Франки і багато інших), були місцем зародження української руханкової і спортової традиції на західноукраїнських землях.

З перших днів діяльності у львівському “Соколі” Іван Боберський як учитель і фахівець із гімнастики брав участь у заняттях учительського кружка для руханки (інструкторський гурток з фізичного виховання), а з вересня 1901 р. і аж до початку Першої світової війни був його керівником³³.

Кількість вишколених інструкторів для роботи з учителями поступово зростала. Якщо у 1901 р. їх було 5, то у 1903 р. – 8 осіб (Іван Боберський, Юрій Семютюк, Євген Любович, С. Матренчук, Альфред і Леонард Будзиновські, Володимир Шухевич, Іван Сохацький). Особливо зацікавилися вчителі руханковим курсом в учительському руханковому кружку “Сокола-Батька” після проведення у Львові І-го Краєвого здвигу 10 вересня 1911 р.³⁴

Учительський кружок “Сокола-Батька” під керівництвом Івана Боберського не лише давав змогу оволодіти основами руханки, а й готував охочих до складання іспиту з гімнастики у Львівському університеті для отримання диплома з цього фаху. Після опанування відповідного курсу вихованці учительського кружка, як правило, успішно склали цей іспит (зауважимо, що в екзаменаційній комісії було

³⁰ [Боберський І.]. Двадцять літ “Сокола-Батька”. – С. 201; Боберський І. Українське сокільство 1894–1939. – С. 9.

³¹ Бірюльов Ю. “Дністер”, будинок товариства взаємних ubezpieчень / Ю. Бірюльов // Енциклопедія Львова / [за ред. А. Козицького]. – Львів: “Літопис”, 2008. – Т. 2. – С. 102–103.

³² [Боберський І.]. Двадцять літ “Сокола-Батька”. – С. 201.

³³ ЦДІАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 25. – Арк. 10, 18; [Боберський І.]. Двадцять літ “Сокола-Батька”. – С. 201; Звіт “Сокола-Батька” / [Боберський І., Панейко О., Левіцький М. та ін.] // Вісти з Запорожя. Руханка. Змаг. Пожарництво. Мандрівництво. Пласт. Стрілецтво (Львів). – 1914. – 14 марта. – С. 7; Яців Н. Причинки до історії українського сокільства / Н. Яців // Сокільські Вісти. Орган українського сокільства (Львів). – 1928. – Лютий. – Чис. 2. – С. 4.

³⁴ Докладніше див.: Сова А. Історія прапора товариства “Сокіл-Батько” у Львові / А. Сова // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 2010. – Т. 260: Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. – Кн. 2. – С. 175–202.

чимало поляків, які дуже прискіпливо та неприхильно ставилися до здобувачів-українців!), отримуючи “перепустку” до праці в середніх школах Австро-Угорщини. Отже, в учительському руханковому кружку під керівництвом Івана Боберського сформувалася когорта його найближчих учнів і послідовників (Дарія Білинська (у заміжжі Навроцька), Степан Гайдучок, Омелян Гузар, Іван Криницький, Євген Любович, Теодор Поліха, Юрій Семотюк, Савина Сидорович, Іван Сохацький, Оксана Федів (Суховерська), Петро і Тарас Франки та ін.), деякі з них не лише здобули відповідні дипломи у Львівському університеті, а й стали провідними діячами і фахівцями українського гімнастично-спортивного руху.

Завдяки педагогічній діяльності, високій працездатності та вимогливості до себе й інших, винятковим моральним чеснотам авторитет Івана Боберського серед старшини і членів українського “Сокола” невпинно зростав. 26 серпня 1908 р. Івана Боберського обрали головою товариства³⁵. На цій посаді він перебував до 21 листопада 1918 р.³⁶ (у багатьох наукових публікаціях українських учених помилково вказано на те, що Іван Боберський був головою “Сокола-Батька” з 1908 по 1914 рр.). Вже через рік після його обрання рівень комунікації львівського “Сокола” з сокільськими осередками в Галичині і його значущість зросли настільки, що з 1909 р. товариство змінило назву на “Сокіл-Батько”³⁷.

У 1908 р. в Галичині діяло 400 сокільських осередків³⁸. За головування Івана Боберського станом на червень 1913 р. український “Сокіл” у Галичині мав 887 осередків, зокрема “Сокіл-Батько”, 30 руханкових філій “Сокіл”, 550 руханково-пожежних філій “Сокіл”, 305 руханково-пожежних філій “Січ”. У 596 товариствах з 887, які надіслали звіт, було 32 717 членів³⁹. Для порівняння до Чеського гімнастичного союзу (заснований 1889 р., із центром у Празі) на той час входило 945 товариств та близько 96 тис. членів, у Словенському союзі (Любляна, 1905 р.) було 82 товариства та близько 7 тис. членів, у Сербському союзі “Душан сильний” (Белград, 1910 р.) – 26 товариств та приблизно 1900 членів, у Болгарському союзі товариств “Юнак” (Софія) – 46 товариств та близько 6 тис. членів, у Польському союзі (Львів, 1892 р.) – 238 товариств та приблизно 29 тис. членів⁴⁰. На червень 1914 р. у Галичині, за даними Івана Боберського, діяло 974 сокільські осередки із близько 70 тис. членів⁴¹. Наведені статистичні дані свідчать, що українці хоч і

³⁵ ЦДАЛ України. – Ф. 366. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 81.

³⁶ Там само.

³⁷ Змінити назву товариства “Сокіл” на “Сокіл-Батько” запропонував член сокільської організації Лев Лопатинський, “тому що, – писав голова “Сокола” Іван Боберський, – львівський “Сокіл” провадить Товариства, які повстають по селах і по містах”. Докладніше див.: *Боберський І. Українське сокільство 1894–1939.* – С. 9.

³⁸ Альбом Українського Львова. Види Львова і знімки українських культурно-освітніх, господарських і інших установ та підприємств. – Львів: Накладом видавничої кооперативи “Національне об’єднання”, 1930. – С. 56.

³⁹ Перепис “Соколів” і “Січей” “Сокола-Батька” з 1912/13 // Календар “Вістий з Запорожа” на 1914 рік. – Львів: Наклад редакції “Вістий з Запорожа”, 1913. – С. 135.

⁴⁰ Міжнародна руханкова злука // Календар “Вістий з Запорожа” на 1914 рік. – Львів: Наклад редакції “Вістий з Запорожа”, 1913. – С. 146–147.

⁴¹ ЦДАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 1 зв.; *Боберський І. Не згинати голови! / І. Боберський. Машинопис // Український національний музей у Чикаго (архів не описаний).* – Арк. 6; *Його ж. Українське сокільство 1894–1939.* – С. 9.

заснували сокільське товариство пізніше від інших слов'янських народів, у переддень Першої світової війни, змогли досягти такого ж рівня, а в окремих напрямках навіть перевершити своїх сусідів, зокрема поляків.

Окрім виконання обов'язків голови організації та керівника учительського кружка, Іван Боберський брав активну участь у низці комісій та секцій товариства, зокрема “прапоровій”, “забавовій”, “одностроевій”, “комісії закупна українського городу у Львові” тощо⁴². Тому не випадково, 11 вересня 1911 р. на І Красвому здвизі старшина “Сокола-Батька” вручила срібну булаву провідника Іванові Боберському, як символ його визнання і особливих заслуг перед товариством⁴³.

Візиткою і характерною ознакою національних гімнастичних рухів того часу, зокрема сокільських злетів, були інколи багатотисячні показові фізичні вправи. Такі дійства потребували великих площ для проведення показових видовищ. Оскільки Львів був культурним і політичним центром українців Галичини і у ньому знаходилася сокільська “централь” – “Сокіл-Батько”, тому саме тут планували та проводили наймасштабніші гімнастичні заходи українського сокільства. Гімнастичні споруди і площі у місті належали, як правило, представникам польської спільноти. Окрім фінансових проблем, пов'язаних із орендою споруд і площ, невдовзі стали виникати і політичні. Тому українське товариство “Сокіл” у Львові відчувало гостру потребу у власному великому гімнастичному майдані.

У 1911 р. Іван Боберський виступив з ініціативою викупу великої земельної ділянки у Львові, щоб облаштувати руханково-спортовий майдан – “Український город” (знаходився поблизу сучасної дитячої залізниці у Стрийському парку зі сторони вул. Стрийської)⁴⁴. З цією метою було створено спеціальну спілку, до якої ввійшли відомі українські діячі того часу: Микола Шухевич, Тадей Соловій, Кость Паньківський, Степан Федак, Дмитро Левицький, Микола Заячківський, Лесь Кульчицький, Олекса Сероїчковський, Кость Левицький, Іван Сполітакевич та Іван Боберський. Таку земельну ділянку підшукали, однак на неї претендували і поляки. Стараннями Івана Боберського українці швидко зібрали необхідні кошти і викупили її. Частину суми було зібрано завдяки меценатам, більшу частину взято

⁴² ЦДІАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 3 зв.; ЦДІАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 25. – Арк. 20–36 зв.; Город для українського населення у Львові / [І. Боберський, Л. Цегельський, М. Волошин, О. Гузар] // Вісти з Запорожа. Часопись руханкових і пожарних товариств. – 1911. – Серпень. – Чис. 60. Надзвичайне число видане з нагоди посвячення прапора “Сокола-Батька”. – С. 5–11; Звіт “Сокола-Батька”. – 1914. – 14 марта. – С. 2; *Боберський І.* Комісія закупна Українського Городу / І. Боберський // Вісти з Запорожа. Руханка... – 1914. – 14 марта. – С. 8–9; *Боберський І.* Постанова “Сокола-Батька” для “Оснoвателів Українського Городу” у Львові / І. Боберський, В. Королик // Вісти з Запорожа. Руханка... – 1914. – 30 мая. – Чис. 93а. – С. 8.

⁴³ Відвідини з Канади // Сокільські Вісти. Орган українського сокільства. – Львів, 1928. – Квітень. – Чис. 4. – С. 7; [Світлини] // Приватний архів Олени Тіменик (м. Львів); [Світлини] // Приватний архів Лесі Чабан (м. Львів); [Світлини] // Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів). Булава сьогодні зберігається у фондах Львівського історичного музею.

⁴⁴ Город для українського населення у Львові / [Боберський І., Цегельський Л., Волошин М., Гузар О.] // Вісти з Запорожа. Часопись руханкових і пожарних товариств (Львів). – 1911. – Серпень. – Чис. 60. Надзвичайне число видане з нагоди посвячення прапора “Сокола-Батька”. – С. 5–11; Альбом Українського Львова. Види Львова і знімки українських культурно-освітніх, господарських і інших установ та підприємств. – Львів: Накладом видавничої кооперативи “Національне об'єднання”, 1930. – С. 56; [Світлини] // Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів).

в позику у впливових та заможних українців. “Сокіл-Батько” зобов’язався якнайшвидше погасити позику. На заклик Івана Боберського до збору коштів долучилися українці Галичини, Наддніпрянської України, Кубані, США та Канади⁴⁵.

Для збору коштів Іван Боберський запропонував доволі оригінальні й ефективні способи. Так, окрім культурно-просвітних і гімнастично-спортивних сокільських свят, виручені кошти від проведення яких йшли на цю справу, він організував видання відзнак, листівок, паперових знаків (так звані “квадратові метри”). Гроші від їх реалізації теж передавали у фонд “Комісії закупна українського городу у Львові”, яку очолював Іван Боберський⁴⁶.

Іван Боберський опікувався також питанням повернення грошей позичальникам за ділянки, які були викуплені для гімнастичного майдану товариства “Сокіл-Батько” упродовж понад двадцяти років, проживаючи з 1920 по 1932 рр. у Канаді, з 1932 р. – у Словенії. Він своїм прикладом надихав українство, пожертвувавши чимало власних грошей на цю благородну справу. З цього приводу Степан Гайдучок згадував: “Спортової площі, а взагалі площі на прилюдні виступи, прилюдні забави, вистави українці у Львові не мали. Зі здвигом в 1911 р. завдяки старанням професора І[вана] Боберського зародилася спілка з українських багатших людей і викупила 11 моргову посілість, а «Сокіл» став купувати уділи землі під спортове грище т[ак] зв[аний] Український Город. Протягом 26 [років] весь український нарід в Галичині, Канаді, Сп[олучених] Державах Америки і до 1914 р. за Збручем складав датки грошеві на закупно площі. До 1938 р. викуплено 7 моргів (в них було два уділи, які дарував від себе професор Іван Боберський і від своєї жінки [Йосифини] словінки по національності)”⁴⁷. Серед меценатів окремо треба згадати митрополита Андрея Шептицького. Він неодноразово жертвував значні суми на “Український Город”, зокрема 1926 р. вніс 100 американських доларів⁴⁸.

Руханково-спортовий майдан товариства “Сокіл-Батько” – “Український город” став традиційним місцем, де відбувалися усі найбільш значущі спортивні та громадські заходи української спільноти Львова й Галичини в 1911–1930-х рр. До речі, Іван Боберський рекомендував іншим сокільським осередкам купувати земельні ділянки для облаштування власних гімнастичних майданчиків. Відомо, що до Першої світової війни це вдалося реалізувати небагатьом, зокрема українським соколам у містечку Винники біля Львова та в Тернополі⁴⁹.

Традиційними формами сокільського життя були місцеві і повітові сокільські пописи – культурно-просвітні та руханкові свята (“фестини”). Однак наймасштабнішими подіями українського сокільства стали так звані Красві здвиги – величні, за взірцем всесокільських злетів інших народів, зокрема чехів і поляків, громадсько-політичні та гімнастично-спортивні маніфестації. До Першої світової війни у Львові

⁴⁵ ЦДІАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 134. – Арк. 1–265; Спр. 135. – Арк. 4.

⁴⁶ *Боберський І.* Не ридати, але дбати! [Листівка] / І. Боберський, С. Королик, М. Левицький. – 2 с.; Звіт “Сокола-Батка” // Вісти з Запорожа. Руханка... – 1914. – 14 марта. – С. 2; *Гайдучок С.* Спомини / С. Гайдучок // Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів).

⁴⁷ *Гайдучок С.* Спомини / С. Гайдучок // Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів).

⁴⁸ ЦДІАЛ України. – Ф. 358. – Оп. 1. – Спр. 124. – Арк. 11.

⁴⁹ Старшина Сокола. Позір! // Свобода. Люстрована політична і просвітна часопись (Львів). – 1914. – 4 червня. – С. 9; Blue boy [Гайдучок С.]. Січово-сокільські майдани / Blue boy [С. Гайдучок] // Діло (Львів). – 1922. – 30 вересня. – С. 7.

відбулися два таких величні заходи – I Краєвий здвиг (1911 р.) та II Краєвий так званий Шевченківський здвиг (1914 р.)⁵⁰, особливу роль у підготовці і проведенні яких відіграв Іван Боберський.

Іван Боберський сприяв розвитку українського сокільства за кордоном, а також підтримував контакти з сокільськими організаціями інших слов'янських народів. Зокрема, він був організатором та очільником делегації українських соколів у VI-у Всесокільському злеті у Празі (1912)⁵¹. Участь у таких заходах давала змогу українцям – народові без держави – не лише представити українське сокільство, а й політично заманіфестувати себе світові.

Перебуваючи на різноманітних семінарах і конференціях, знайомлячись зі спеціальною літературою, Іван Боберський опановував і популяризував у сокільському та гімназійному середовищах різні види спорту.

Іван Боберський перекладав з іноземних мов, писав і видавав статті, розвідки, посібники з тіловиховання і спорту: “Забави й гри рухові”, “Копаний м'яч”, “Ситківка”, “Впоряд”, “Лавчина і щєблівка”, “Нові шляхи до тілесного виховання”⁵² тощо. Він розробляв та адаптував до української мови іноземні гімнастичні й спортивні поняття і терміни, які згодом потрапили до широкого вжитку. У словнику українця того часу з'явилися поняття копаний м'яч (футбол), ситківка (теніс), гаківка (гокей), дужання (боротьба), лещетарство (лижний спорт), наколесництво (велосипедний спорт), стріляння до влучі (стрільба), санкарство (санний спорт), совгарство (ковзанярський спорт), відбиванка (волейбол), пливачтво (плавання), стусан (бокс), кошиківка (баскетбол) тощо. Іван Боберський займався багатьма видами спорту: бігом, ситківкою, футболом, їздою на ковзанах, лещетарством, залучаючи до них своїх колег і вихованців, що засвідчують спогади очевидців, учнів та численні світлини⁵³.

Також Іван Боберський відвідував різноманітні спортивні курси як на теренах Австро-Угорщини, так і в інших європейських країнах. Свої роздуми, враження,

⁵⁰ Докладніше див.: *Сова А.* Історія прапора товариства “Сокіл-Батько” у Львові / *А. Сова* // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 2010. – Т. 260: Праці Комісії спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін. – Кн. 2. – С. 175–202.

⁵¹ ЦДІАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 1–3; По здвизі в Празі // Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств (Львів). – 1912. – 31 липня. – С. 1–2; Чи варто було їхати до Праги? // Там само. – С. 2–4; *Гайдучок С.* VI. Олімпіяда в Празі / *С. Гайдучок* // Там само. – С. 4–5.

⁵² *Боберський І.* Забави і гри рухові / *І. Боберський* // Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1903/1904. – Львів: Накладом наукового фонду, 1904. – С. 3–33; *Його ж.* Забави і гри рухові / *І. Боберський*. – Львів, 1904. – 31 с.; *Його ж.* Забави і гри рухові, часть друга / *І. Боберський* // Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1904/1905. – Львів: Накладом наукового фонду, 1905. – С. 3–27; *Його ж.* Забави і гри рухові. Часть II. Вісімнадцять гор мячевих / *І. Боберський*. – Львів: Накладом товариства “Сокіл”, 1905. – 29 с.; *Його ж.* Рядові вправи / *І. Боберський* // Звіт дирекції ц. к. академічної гімназії у Львові за шкільний рік 1908/1909. – Львів: Накладом наукового фонду, 1909. – С. 3–58; *Його ж.* Забави і гри рухові. Часть III. Копаний мяч / *І. Боберський*. – Львів: Накладом товариства “Сокіл”, 1906. – 36 с.; *Його ж.* Впоряд / *І. Боберський*. – Львів, 1909. – 58 с.; *Його ж.* Забави і гри рухові. Часть IV. Ситківка / *І. Боберський*. – Львів, 1909. – 47 с.; *Його ж.* Лавчина і щєблівка / *І. Боберський*. – Львів, 1910. – 16 с.; *Його ж.* Нові шляхи до тілесного виховання / *І. Боберський*. – Львів: Накладом “Сокола-Батька”, 1911. – 8 с.

⁵³ *Гайдучок С.* Спомини / *С. Гайдучок* // Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів).

науково-методичні рекомендації він публікував на сторінках української преси або видавав окремими брошурами. Щоб зацікавити українську спільноту Галичини, спонукати її до занять спортом, Іван Боберський інколи брав ініціативу на себе. Наприклад, 15 лютого 1909 р. він перший в історії Львова об'їхав місто на лещетах (лижах)⁵⁴. Про це писала львівська преса. Деякі методичні матеріали, зокрема з копаного м'яча, ситківки, лещетарства Іван Боберський ілюструє світлинами, на яких особисто демонструє прийоми та техніку у цих видах спорту⁵⁵.

На початку ХХ ст. зусиллями старшини “Сокола-Батька” у Львові та Івана Боберського виходили друком газети “Сокільські Вісти” та “Вісти з Запорожа” – перші офіційні друковані органи товариства “Сокіл-Батько”, які водночас були й першими українськими руханково-спортовими часописами.

“Сокільські Вісти” як додаток до “політичної, просвітної і господарської часописі” “Свобода” видавали упродовж січня–липня 1909 р. Степан Гайдучок у брошурі “Пів століття сокільських видань” зазначав, що “Сокільські Вісти” були єдиною ланкою між “Соколом-Батьком” та гніздами (осередками) “агітаційним середником за закладанням сокільських гнізд у тих селах, де їх не було. Вони популяризували сокілство серед широких селянських мас. Подавали вістки з сокільського і руханкового життя, як також і тодішнього молодого спорту”⁵⁶.

Упродовж 1910 р. сокільський часопис під назвою “Вісти з Запорожа” виходив друком як додаток до “ілюстрованої, популярно-просвітної, політичної й літературної часописі” “Народне Слово”. За безпосередньої участі Івана Боберського “Сокільські Вісти” видавали упродовж січня–липня 1909 р. Всього побачило світ 29 чисел. У 1910 р. сокільський часопис під назвою “Вісти з Запорожа” (61 число) виходив друком як додаток до “ілюстрованої, популярно-просвітної, політичної й літературної часописі” “Народне Слово”. З 1911 по 1914 рр. “Вісти з Запорожа” виходили як самостійний друкований орган. Зауважимо, що 23 січня 1911 р. на XV звичайному засіданні старшина гімнастичного товариства “Сокіл-Батько” у Львові обговорювала питання видання самостійного сокільського часопису. Пропонували дві назви майбутнього видання: “Малиновий Прапор” (таку думку обстоював Семен Демидчук) та “Вісти з Запорожа” (голова “Сокола-Батька” – Іван Боберський). Під час дискусії таки визнали, що назва “Вісти з Запорожа” краща і вона пов’язує із традиціями українського козацтва⁵⁷.

“Сокільські Вісти” та “Вісти з Запорожа” висвітлювали насамперед діяльність українських пожежних та руханково-спортивних товариств “Сокіл” у Галичині. На шпальтах цих часописів публікували статті з розвитку тіловиховання та спорту, історії України, звіти про діяльність українського товариства “Сокіл-Батько”,

⁵⁴ *Боберський І.* Лещетами наоколо Львова / І. Боберський // Діло. – 1909. – 17 н. ст. (4 ст. ст.) лютого. – С. 3.

⁵⁵ Див., наприклад: Ситківка // Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись (Львів). – 1909. – 4 вересня. – С. 1, 9; *Боберський І.* Їзда на лещетах / І. Боберський // Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств (Львів). – 1912. – 28 лютого. – Чис. 66. Зимове число. – С. 4–7; [Світлина] // Приватний архів Степана Гайдучка (м. Львів).

⁵⁶ *Гайдучок С.* Пів століття сокільських видань / С. Гайдучок. – Львів, 1937. – С. 11.

⁵⁷ ЦДДАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 41. – Арк. 80–80 зв.; *Сова А.* “Вісти з Запорожа” / А. Сова // Енциклопедія Львова / [за ред. А. Козицького та І. Підкови]. – Львів: “Літопис”, 2007. – Т. 1. – С. 397–398.

різні заклики, відозви тощо. У часописах друкували розпорядження старшини товариства, звіти комісій та секцій про проведену роботу, матеріали з виступів, вечорів, описи руханкових вправ із якісними світлинами. До речі, при часописі “Вісти з Запорожя” видавали додаток “Пластовий Табор”, що висвітлював історію пластового руху у Львові та Галичині⁵⁸.

Іван Боберський як редактор намагався зробити часопис “Вісти з Запорожя” цікавим і презентабельним, використовували з цією метою якісну поліграфію. Він залучав до видання фахових і цікавих дописувачів, пропонував актуальні рубрики тощо. Постійними були рубрики “Житє наших Соколів”, “Пригадки”, “Дописи”, “Огляд”, “Переписка”, “Що є зле?”, “Від редакції”, “Прикази до здвигу”, “Оповістки” тощо.

Авторами часопису “Вісти з Запорожя”, окрім самого Івана Боберського, були його учні, соратники та послідовники (Степан Гайдучок, Тарас і Петро Франки, Сень Горук, Ярослав Вінцковський, Антін Зелений, Володимир Гасюк, Ярослав Пастернак, Іван Флюнт, Софрон Шебець, Мирон Федусевич, Юрій Вінцковський, Петро Карманський, Петро Курилас, Володимир Коссар та ін.). Чимало своїх публікацій у сокільському часописі Іван Боберський підписував такими криптонімами: “ББ”, “Оеи”, “Оей”; деякі статті опубліковано без підпису. Їх можна ідентифікувати лише на підставі різних джерел, передусім нотаток Івана Боберського та його листування з багатьма українськими діячами.

У різні роки часопис “Вісти з Запорожя” виходив на 8, 12, 14, 16 і 20 сторінках. Адміністрація та редакція сокільського часопису працювала у Львові в домівці “Сокола-Батька”⁵⁹.

За головування Івана Боберського поживавлено видавння сокільської літератури. Соколи у царині видавничій співпрацювали з Науковим товариством імені Шевченка у Львові. Вийшло у світ приблизно 40 різних видань накладом “Сокола-Батька”. Серед них чимало праць і самого “Батька українського тіловиховання” Івана Боберського. Зокрема 1904 р. вийшли “Забави і гри рухові”; 1905 р. – “Забави і гри рухові, часть II. Вісімнадцять гор мячевих”; 1906 р. – “Пісня пожарних Соколів”, “Забави й гри рухові, часть III. Копаний мяч”; 1908 р. – “Свобідні вправи, ч. 1. Вправи вільноруч Сандова”, “Сурмові сигнали сокільських товариств”; 1909 р. – “Свобідні вправи для пожарних соколів”, “Прилюдні вправи, ч. 3. Вправи списою”, “Прилюдні вправи, ч. 4. Вправи топірцем”, “Впоряд”, “Забави і гри рухові, част. IV. Ситківка”; 1910 р. – “Правила до гаківки”, “Лавчина і щеблівка”, “Прилюдні вправи, ч. 2. Вправи вільноруч”, “Прилюдні вправи, ч. 6. Вправи хоруговцями”; 1911 р. – “Примітки до прилюдних вправ, ч. 2”, “Прилюдні вправи, ч. 7. Вправи палицями”, “Прилюдні вправи, ч. 8. Вправи ручником”, “Нові шляхи до тілесного виховання”, “Рухові забави і гри, друге справлене видання”, “Рухові забави і гри, третє справлене видання”; 1912 р. – “Прорух”, “Забави і гри рухові, ч. II. Вісімнадцять гор мячевих, друге видання”⁶⁰ тощо.

⁵⁸ *Сова А.* Внесок Івана Боберського у становлення організації “Пласт” / *А. Сова* // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету: зб. наук. праць. – Львів, 2014. – Вип. 15. – С. 85–95; *Його ж.* Професор Іван Боберський про Пласт / *А. Сова* // Пластовий шлях. Журнал пластової думки та інформації. – Львів, 2014. – Чис. 1(177). – С. 40–41.

⁵⁹ *Сова А.* “Вісти з Запорожя”. – Т. 1. – С. 397–398.

⁶⁰ *Гайдучок С.* Пів століття сокільських видань. – С. 3–20.

З нагоди Шевченківського здвигу 1914 р. видавничка секція «Сокола-Батька» у Львові видала книгу Івана Боберського «І міх сьміху», у якій вміщено 281 дотеп та 8 «веселих рисунків» (карикатур). Про це видання в липні 1914 р/ у сокільському часописі «Вісті з Запорожа» у замітці сказано: «Кожний мусить сьміятися. Самі дібрані сьміховинки, чабарашки і придибашки. Дохід на «Український Город». Хто замовляє 20 примірників, дістає пошту оплачену, а всі будуть веселі щонайменше два місяці»⁶¹.

«Сокіл-Батько» видавав регулярно статuti, звіти, календарі тощо. Більшість проєктів виходили стараннями особисто Івана Боберського.

Відомо, що 1914 р. Іван Боберський планував видати календар «Вістий з Запорожа» на 1915 р., пам'ятну книгу з нагоди 20-річчя від дня заснування товариства «Сокіл-Батько» у Львові тощо. Зокрема, для пропам'ятної книги було зібрано близько 300 світлин з діяльності сокільської організації в Галичині, а також статті про руханку і здоров'я, значення тілового виховання для формування характеру молоді, історію фізичної культури в Європі тощо. 25 липня 1913 р. Іван Боберський відправив листа українському історику Михайлові Грушевському з проханням написати статтю до книги: «В імені товариства «Сокола-Батька» у Львові осьмілююся віднести до Високоповажного Пана професора з просьбою. Товариство хоче видати пам'ятну книгу про 20-літню свою діяльність, подати характеристику свого розвою, опис І. Краєвого здвигу з 300 світлинами зі своєї роботи в краю і в столиці, і кілька статей, які би надавали напрям роботі на полю фізичного виховання у нашого народу. [...] А тепер наша просьба: чи би Високоповажний пан професор не були ласкаві написати для тої пам'ятної книги статейку з нашої історії, цілком коротку, (приміром около 150 стрічок «Діла») і чи би Високоповажний пан Професор ласкаві глянути оком на перебіг нашого народного життя – буття з такої точки: Однодумностию і карностию годі нам величатись. Розвязка трагедії наступила така, яку стягнув собі нарід, у котрого девізою було: «Що голова, то розум». Живемо ладом усобиць княжих і гетьманських, лише при иньших декораціях. Карности не принесе нам ніхто. Мусимо її у себе виховати і розпочати се належить від молодості. Ся книжка піде в кождий дім, она має вияснити ціль тілесних вправ, дати напрям розбіжним гадкам. Вказівка про наші хиби народні, поважно висказана, в намірі викликания поступу, вийти може найліпше з уст Високо Поважаного пана професора яко того, що приглянувся найосновніше розвоєві організацій нашого народу. Чи можем просити о таку коротку, загальнотриману статейку, що вказує на головні доби нашого життя і ставляє жаданя до виховання народу? Або щось подібного? Чи могли би ми просити о ню на 30 серпня, не пізніше? Прошу дарувати нашу сьміливість, що трудимо і забираємо час, але після нашої гадки така вказівка в'яжеса дуже з діяльністю нашого товариства і причиниться до поступу в роботі»⁶². На жаль, втілити задум завадила Перша світова війна.

Іван Боберський словом і особистим прикладом надихав до написання науково-методичних праць із тілового виховання та спорту й інших сокільських діячів. Так, завдяки

⁶¹ Весела книжка І міх сьміху // Вісті з Запорожа. Руханка... – 1914. – 26 червня. – С. 6; Купуйте Міх сьміху // Пластовий Табор (Львів). – 1914. – 30 липня. – С. 1–3 // Вісті з Запорожа. Руханка... – 1914. – 30 липня. – С. 3.

⁶² Мицик Ю. З листів до Михайла Грушевського [Електронний ресурс] / Ю. Мицик. Режим доступу: <http://mytskyk.com/z-listiv-do-mixajla-grushevskogo/>

його заохоченням надруковано праці Альфреда Будзиновського “Туристика” (1909), Івана Сохаського “Прикладні вправи, ч. 5. Вправи вільноруч” (1910), Петра Франка “Правила до ситківки” (1911), Остапа Гриця “У Сокола-Батька” (1914) тощо⁶³.

До Першої світової війни найпотужнішими українськими руханково-пожежними організаціями у Галичині були “Сокіл” і “Січ”. Між ними іноді виникали непорозуміння. Соколи й січовики конкурували, а керівник січового руху в Галичині “Січовий Батько” доктор Кирило Трильовський та Іван Боберський належали до різних українських політичних структур. Іван Боберський був прихильником об’єднання різних товариств в одну організацію для зміцнення українського гімнастично-спортивного руху та досягнення більшої згуртованості української спільноти Галичини. Цю думку він неодноразово висловлював у своїх публікаціях і публічних виступах, зокрема на Першому українському просвітньо-економічному конгресі, який відбувся 1 та 2 лютого 1909 р. у Львові. Його міркування опубліковані в пропам’ятній книзі конгресу, виданій 1910 р. під заголовками: “Значіння рухових товариств” та “Як ми збирали складки на народні цілі досі, а як ми їх збирати повинні”. Учасники конгресу підтримали тези Івана Боберського про те, що треба допомагати січовим і сокільським товариствам і “належить стреміти до безпартійного союзу. “Сокіл-Батько” полишив для того вибір назви “Сокіл” чи “Січ” громадам”⁶⁴. У серпні 1914 р. Іван Боберський у замітці в “Вістях з Запорожжя” писав: “Доперва в часі небезпеченства видить кождей, що роздроблені сили є слабі. Гроза війни спонукала всі три партії політичні Українців в Галичині, що утворили 25 липня 1914 «Головну Українську Раду» – а ся Рада зарядила, що ціла суспільність творить одну велику громаду. Націонал-демократи, соціал-демократи і радикали розуміють тепер дуже добре, що коли хочять поставити в поле добровольців, то мусять се зробити «Всі враз»! Коли був спокій в державі, не можна було провудирів переконати, що лише спільна робота може зорганізувати сильний союз руханкових і стрілецьких товариств. Тепер є війна, і кождей се розуміє, що в злуці сила. Ся наука приходить для неодного пізно, але нехай она лишиться і на час, коли небезпека мине. З організацій руханкових, руханково-стрілецьких і стрілецьких товариств належить безусловно усунути особисті амбіції і забаганки, та всі тоті товариства злучити в один сильний союз, який буде міг зібрати значнійші гроші на свою ціль і без сварки виконати основну роботу. Небезпека показала тепер, що се можна зробити, для того треба се зробити. Всі «Соколи», всі «Січи», всі «Стрільці» повинні утворити один Союз так, як тепер творять они спільно гурт добровольців під назвою «Українських Січових Стрільців». В тій організації працюють всі спільно розуміють щораз ліпше, що не слова, але діла творять сильну роботу”⁶⁵.

Участь і активна діяльність Івана Боберського в українському сокільському русі сприяли долученню до нього і його рідних братів. Відомо, що Володимир і Методій належали до сокільської старшини (Володимир – “Сокола-Батька”;

⁶³ *Гайдучок С.* Пів століття сокільських видань. – С. 12–20.

⁶⁴ Докладніше див.: Пропамятна книга: Перший український просвітньо-економічний конгрес уладжений Товариством “Просьвіта” в сорокліте заснованя у Львові в днях 1 і 2 лютого 1909 року: Протоколи і реферати / [зредагували д-р Іван Брик і д-р Михайло Коцюба]. – Львів: Коштом і наклад. Т ва “Просьвіта”, 1910. – 655 с.

⁶⁵ *Бб [Боберський І.]*. Доперва в часі небезпеченства / Бб [Боберський І.] // Вісти з Запорожжя. Руханка... – 1914. – 8 серпня. – Чис. 97. Число добровольців. – С. 8.

Методій – “Сокола” у с. Ваньовичі). Інший брат Івана Боберського – Мелегій теж студіював і провадив гімнастичні заняття в духовній семінарії у Львові. На жаль, унаслідок травми, отриманої під час невдалого виконання вправ на гімнастичній перекладині, він помер 10 липня 1910 р. на 21-му році життя⁶⁶.

Брат Івана Боберського Володимир 26 вересня 1911 р. став членом сокільської організації у Львові⁶⁷, у 1912–1914 рр. – член старшини товариства “Сокіл-Батько”⁶⁸.

Мабуть під впливом Івана Боберського у 1903 р. у його рідному селі – Ваньовичах на Самбірщині створено сокільське товариство. До складу старшини “Сокола” 1908 р. належали голова Федько Ціта, начальник Методій Боберський – рідний брат голови “Сокола-Батька”, містоначальник (заступник) Василь Проць і справник Стах Проць. До товариства належало 40 членів, мали вони 28 корон у касі. Члени “Сокола” у Ваньовичах користувалися громадською “сикавкою” (вогнегасником) і один раз рятували село від пожежі, за що отримали від страхового товариства “Дністер” 25 корон допомоги⁶⁹. У 1910 р. товариство змінило назву на “Січ”, що уможливило статут⁷⁰.

На діяльність сокільського руху вплинули події Першої світової війни та Української національної революції 1917–1921 рр. Невдовзі члени цієї організації, а також січовики, пластуни, січові стрільці, члени спортивних товариств поповнили лави Легіону Українських січових стрільців, брали активну участь у розбудові Західноукраїнської Народної Республіки, воювали у лавах Української Галицької Армії тощо. На фронтах Першої світової війни соколи зі зброєю в руках самовіддано боролися за майбутню долю України. У цей час більшість товариств не могли повноцінно провадити роботу через війну, зміну влади та інші обставини. Ті ж члени “Сокола-Батька”, які залишилися у Львові, перш за все намагалися зберегти документи та майно. Книги протоколів і деяке майно товариства зберігав майбутній голова організації Микола Левицький⁷¹, прапор переховував упродовж 1914–1921 рр. хорунжий Микола Заячківський⁷².

Після звільнення Львова від російської окупаційної влади Іван Боберський відновлює діяльність “Сокола-Батька”. У Центральному державному історичному архіві України у Львові збереглася книга протоколів сокільської організації. У протоколі засідання “Сокола-Батька” (присутні 4 члени старшини – голова Іван Боберський, Сень Горук, Іван Ігнат, Оксана Федів) від 9 жовтня 1915 р. зазначено:

⁶⁶ [Світлини] // Приватний архів Лесі Чабан (м. Львів).

⁶⁷ ЦДАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 154. – Арк. 3 зв.

⁶⁸ Звіт Сокола-Батька за рік 1912 / [І. Боберський, О. Гузар, М. Левицький та ін.] // Вісти з Запорожа. Часопись руханкових, змагових, мандрівних і пожарних товариств. – 1913. – 28 лютого. – С. 2, 6; Звіт “Сокола-Батька”. – 1914. – 14 марта. – С. 2.

⁶⁹ Звіт гімнастичного тов. “Сокіл” // Народне Слово. Ілюстрована, популярно-просвітна, політична й літературна часопись (Львів). – 1909. – 9 вересня. – С. 10.

⁷⁰ Перепись “Соколів” і “Січий” “Сокола-Батька” з 1912/13 // Календар “Вістий з Запорожа” на 1914 рік. – Львів: Наклад редакції “Вістий з Запорожа”, 1913. – С. 93.

⁷¹ Микола Левицький перебував на посаді голови товариства від 21 листопада 1918 р. до 10 листопада 1920 р. Див.: ЦДАЛ України. – Ф. 366. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 81; Ф. 312. – Оп. 1. – Спр. 43. – Арк. 46 зв.

⁷² Микола Заячківський перебував на посаді голови товариства від 24 березня 1922 р. до 23 квітня 1933 р. Див.: ЦДАЛ України. – Ф. 366. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 81; Історія українського сокілства у датах // Сокільський календарець 1938. – Львів: видав Сокіл-Батько, 1937. – С. 34.

“Засідане отворив п. голова [Іван] Боберський. Пан [Іван] Ігнат забирає голос. По інвазії московській не було кому зайнятися товариством – тому п. [Іван] Ігнат разом з п. М[иколою] Левицьким заряджували справами товариства”⁷³. Іван Боберський і надалі залишався головою “Сокола-Батька”. Однак уся його енергія була спрямована на діяльність у Головній Українській Раді, Загальній Українській Раді, Українській Бойовій Управі Легіоні Українських Січових Стрільців тощо. Після проголошення ЗУНР та початку польсько-української війни 1918–1919 рр. у житті Івана Боберського розпочався новий етап. Він став референтом пропаганди “Письменичного Відділу” у Державному Секретаріаті Військових Справ ЗУНР, працював над українською військовою термінологією, одностроєм для УГА, топографічними картами, редагував часопис “Вісник Державного Секретаріату Військових Справ” тощо⁷⁴. Іван Боберський 21 листопада 1918 р. склав повноваження голови “Сокола-Батька”.

У 1919 р. за дорученням уряду ЗУНР Іван Боберський виїхав спочатку до Сполучених Штатів Америки, а в листопаді 1920 р. – до Канади. Іван Боберський був зобов’язаний інформувати світову громадськість про боротьбу українського народу за власну самостійність і державність, а також відповідав за збір коштів на українську справу. Після остаточного закріплення Галичини й Волині за Польщею, хоч і на умовах автономії Східної Галичини (рішення Ради держав Антанти від 14 березня 1923 р.) екзильний уряд ЗУНР припинив свої повноваження. Продовжувати місію його Представництва у Канаді втратило сенс. Однак Іван Боберський залишається в Канаді. Вертатися додому, в Галичину, діячеві ЗУНР і знаному громадському активістові було небезпечно. До того ж відомо, що Іван Боберський у цей час мав тісні контакти з провідними діячами Української військової організації (УВО), що була створена 1920 р. учасниками збройних формувань УНР та ЗУНР з метою продовження боротьби проти іноземних окупантів під керівництвом полковника Євгена Коновальця (деякі з них перед Першою світовою війною були учнями Івана Боберського в Академічній гімназії у Львові, з іншими познайомився під час війни, а з окремими провідними діячами – Євгеном Коновальцем, Романом Сушком та ін. він неодноразово зустрічався під час своїх поїздок різними містами Канади)⁷⁵.

⁷³ ЦДІАЛ України. – Ф. 312. – Оп. 1. – Стр. 42. – Арк. 1.

⁷⁴ Докладніше див.: *Сова А.* Іван Боберський – військовий та політичний діяч / *А. Сова* // Матеріали урочистої Академії з нагоди 140-річчя від дня народження Івана Боберського. – Самбір, 2013. – С. 49–54; *Його ж.* Діяльність Івана Боберського в Українській Бойовій Управі в роки Першої світової війни / *А. Сова* // Перша світова війна у військово-історичному вимірі (до 100-річчя події). Збірка матеріалів Міжнародного наукового форуму (Львів, 26–28 червня 2014 р.). – Львів: АСВ, 2014. – С. 47–50; *Сова А.* Військово-політична діяльність Івана Боберського в роки Першої світової війни / *А. Сова* // Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів: зб. наук. статей. – Львів: ПП Сорока Т. Б., 2014. – Вип. 4. – С. 90–100.

⁷⁵ Звіт з Позички Національної Оборони в Канаді / [зладив І. Боберський]. – Вінніпег: Накладом Представництва Західно-Української Народної Республіки в Канаді, 1924. – С. 21–23; *Blue boy* [Гайдучок С.]. Діяльність проф. І. Боберського в Канаді / *Blue boy* [С. Гайдучок] // Український Сокіл. Ілюстрований Журнал Українського Т-ва “Сокіл” в Південній Америці. – Буенос-Айрес, 1934. – № 3. – С. 15–16; *Марунчак М.* Біографічний довідник до історії українців Канади / *М. Марунчак*. – Вінніпег: Накладом Української Вільної Академії Наук в Канаді, 1986. – С. 65; *Навроцький О.* УВО, політичні партії і диктатура ЗОУНР та уряд УНР / *О. Навроцький* // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен: Видання фундації ім. Євгена Коновальця, 1974. – С. 302.

Проживаючи з 1920 по 1932 рр. у Канаді, а з 1932 р. – у Словенії, Іван Боберський цікавився справами “Сокола-Батька” у Львові та українським сокільством у Чехословаччині. Свої міркування виклав він у низці дописів та статей до сокільських часописів: “Сокільські Вісти” (Львів), “Український Сокіл” (Прага), “Український Сокіл” (Буенос-Айрес) тощо. У міжвоєнний період Іван Боберський піклувався справою викупу “Українського Городу” у Львові. З цією метою він збирав кошти в осередках української діаспори та надсилав власні гроші. Цей епізод біографії Івана Боберського та його співпраця з українським товариством “Сокіл-Батько” у міжвоєнний період потребують окремих розвідок.

Отже, Іван Боберський як провідний діяч сокільської організації (пройшов шлях від рядового члена до голови “Сокола-Батька”) повсякчас дбав про розвій і авторитет товариства. Зважаючи на організаційну структуру, чисельність, гімнастично-спортивну інфраструктуру, видавничу діяльність, організацію та проведення руханкових показів, спортивних змагань та Красвих здвигів, участь у міжнародних сокільських злетах, наявність власної атрибутики, української руханкової термінології, український “Сокіл” напередодні Першої світової війни був однією з кращих європейських сокільських організацій. Ініціативи Івана Боберського знаходили розуміння і підтримку у членів сокільського товариства, за заслуги та великий авторитет 1911 р. йому вручили старшинську булаву. Іван Боберський і його побратими створили організацію, яка мала великий вплив на формування національної свідомості та гуртувала спільноту на українських землях Австро-Угорщини. Організаційна міцність та інтелектуальна спроможність товариства “Сокіл” яскраво виявилася в роки Першої світової війни та під час національно-визвольної боротьби українців першої половини ХХ століття.

Andrii Sova. Ivan Bobersky, a leading figure of Ukrainian Sokil movement

The article is the first study of Ivan Bobersky (1873–1947) contribution to the development of Ukrainian Sokil movement. It examines the multifaceted activities of Ivan Bobersky in Sokil society (since 1909 – Sokil Batko) in 1901–1918. In 1901 Ivan Bobersky became a Sokil member, the same year – its deputy chairman, in 1908–1918 – its head. The article highlights his participation in various structural units of the organization, his publishing activities, teaching achievements and efforts to bring together PT teachers, to develop gymnastics and sports infrastructure, and to popularize Sokil ideas.

Key words: Ivan Bobersky, Sokil Batko, Lviv, Galicia, Ukrainian gymnastics and sports tradition.